

Др Игор Вукадиновић*

научни сарадник

Балканолошки институт САНУ

ДОТИРАЊЕ ЕКОНОМИЈЕ АУТОНОМНЕ КОСОВСКО- МЕТОХИЈСКЕ ОБЛАСТИ ИЗ БУЏЕТА НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, 1946–1953.

Апстракт: Циљ рада је да утврди механизме и обим финансијских дотација за Аутономну косовско-метохијску област из буџета Народне Републике Србије од 1946. до 1953. године. Посебна пажња у истраживању је посвећена компарацији количине новца којег је добијала Аутономна косовско-метохијска област са средствима којима су располагали обласни, срески и градски народни одбори на подручју суседног региона Јужне Србије. Насупрот тврдњама партијских органа Савеза комуниста и економских анализа из шездесетих и седамдесетих година, које су инсистирале на тези о „економском запостављању“ Косова и Метохије у првој деценији након Другог светског рата, ово истраживање показује да је простор Косова и Метохије од формирања аутономије имао повлашћени економски третман у односу на остатак Србије.

Кључне речи: Косово и Метохија, Јужна Србија, економска политика, социјалистичка Југославија

*

Увод - Питање економског положаја Косова и Метохије у првој послератној деценији

Теза о економском запостављању простора Косова и Метохије у првој послератној деценији први пут је пласирана у извештајима Комисије за националне мањине Централног комитета Савеза комуниста Југославије, која је 1957. године формирана са циљем политичког и економског јачања положаја Албанаца и косовско-метохијске аутономије у Србији.¹ У складу са овим циљевима, новоформирана Комисија је на

* vukadinovicigor3@gmail.com

¹ Игор Вукадиновић, „Економски и просветни преображај аутономије Косова и Метохије (1958 – 1965)“. *Баштина*, св. 54 (2021), стр. 327–329.

састанцима наводила да су дотадашње инвестиције на Косову и Метохији биле „недовољне“, да је на привредном развоју тог краја „релативно мало учињено“, као и да „до 1957. године није постојао курс за привредни развитак овог краја“.² Овакав приступ представљао је новину у реторици Комунистичке партије, које је до тада величала резултате своје послератне економске политике и истицала их наспрам економије Краљевине Југославије, коју је означавала за период „заосталости“, „сиромаштва“ и „неразвијености“.³ Оцена о недовољном улагању у економију Косово и Метохије у првој послератној деценији је коришћена као оправдање за нови талас инвестиција у економију области, који је у документима Савеза комуниста Југославије из 1958. и 1959. године сврстан у партијске и државне приоритете.⁴

Наратив о својеврсном „запостављању“ Косова и Метохије пре укључивања савезног нивоа власти у дотирање економије области 1957. године остао је присутан у јавном дискурсу и научним радовима социјалистичке Југославије. Коста Михаиловић и Ева Берковић су у књизи „Развој и животни стандард региона Југославије“, закључили да је Косово, уз БиХ и Војводину, „најлошије прошло у послератној територијалној расподели инвестиција“.⁵ Бождар Јовановић је у књизи „Привредни развој Косова и проблем формирања комуналних средстава“ из 1970. године тврдио да у периоду 1947–1958. године развој индустрије на Косову и Метохији „није текао задовољавајућим темпом“, док је пољопривреда у области била у стању „перманентне стагнације“.⁶ Јовановић је приметио и „одсуство металопрерађивачке, електроиндустрије и хемијске индустрије“ у том периоду, и закључио да је обим савезних инвестиција чак и након 1958. године био „недовољан за бржи привредни успон“ области.⁷ Нарочито популарна теза била је да су се инвестиције у привреду АКМО у том периоду углавном сводиле на додатно искоришћавање природних ресурса, односно на ефикаснију експлоатацију рудних богатстава области.⁸ Исмет Гусија је у књизи „Природни извори и привредни развој САП Косова“

² АЈ, 507, ЦК СКЈ, XVIII–К.11/8, Приштина, 9. 6. 1959.

³ *Привредни развој Косова и Метохије*, Приштина 1957.

⁴ *VII kongres Saveza komunista Jugoslavije. Ljubljana 22–26. aprila 1958. Stenografske beleške*. Београд 1958; Радошин Рајовић, *Аутономија Косова. Историјско-правна студија*, Београд: Економика 1985, 468–473.

⁵ Коста Михаиловић, Ева Берковић, *Развој и животни стандард региона Југославије*, Београд 1970, 41.

⁶ Бождар Јовановић, *Привредни развој Косова и проблем формирања комуналних центара*, Приштина 1970, 100, 115.

⁷ В. Јовановић, *Привредни развој Косова и проблем формирања комуналних центара*, 93, 115.

⁸ Исто, стр. 118.

навео да у раздобљу до 1956. године, инвестиције у Косово и Метохију „такорећи, опадају“.⁹ Мурис Хаџибулић је у књизи „Економски развој САП Косова“ из 1983. навео да „све до 1957. године нису забележена већа издвајања инвестиционих средстава САП Косову, намењена подизању нивоа запослености“.¹⁰

Теза о економском занемаривању Косова и Метохије, често је пласирана паралелно са наративом о „политичкој репресији“ над Албанцима „за време Ранковића“, као и „унитаристичком уређењу“ Србије у првом послератном периоду, чиме је додатно имала политичку и пропагандну улогу.¹¹

Почетак дотирања косовско-метохијске аутономије

Економска помоћ и дотирање економије Косова и Метохије започето је одмах са комунистичким преузимањем власти у земљи и формирањем Аутономне косовско-метохијске области. Приходи буџета АКМО су 1946. године износили 368.695.000 динара, од чега је 186.148.000 динара, односно 50,5%, обезбеђено дотацијом из буџета Народне Републике Србије. Поред Аутономне косовско-метохијске области, у буџету Југославије за 1946. годину финансијске дотације са циљем повећања буџета биле су обезбеђене Хрватској, Македонији, Босни и Херцеговини и Црној Гори.¹²

У Закону о петогодишњем плану развика привреде Народне Републике Србије 1947–1951. године, Аутономна косовско-метохијска област је, уз Град Београд и Аутономну покрајину Војводину, била једина територија у Србији чији развој је био засебно планиран у документу.¹³ Првим петогодишњим планом било је предвиђено да се на Косову и Метохији инвестира у изградњу нових црепана, подизање индустрије креча и фабрика за производњу керамичког материјала. Планиран је убрзани развој текстилне индустрије и индустрије лимених производа у области, што је реализовано кроз отварање

⁹ Ismet Gusija, *Prirodni izvori i privredni razvoj SAP Kosova*, Priština 1982, 19.

¹⁰ Muris Hadžibulić, *Ekonomski razvoj SAP Kosova*, Priština 1983, 27.

¹¹ Архив Србије, Ћ-2, ЦК СКС, к. 7, Централни комитет Савеза комуниста Србије: Белешке, информације, Белешка о разговору председника Републике Јосипа Броза Тита са друговима Е. Кардељом, К. Поповићем, М. Тодоровићем, Д. Радосављевићем, Д. Стаменковићем и Владом Поповићем у вези предстојеће посете Косову и Метохији, вођеним 20. 3. 1967. године, 1; *Аутономне покрајине у Југославији – друштвено-политички и правни аспект*, Београд 1967, 75; Игор Вукадиновић, *Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969)*, Београд, 2021, 524–531.

¹² *Преглед општег државног буџета Федеративне Народне Републике Југославије за 1946*, Београд 1946, VII, VIII.

¹³ *Закон о петогодишњем плану развика народне привреде Србије 1947–1951*, Београд, 1947, 90–98, 110–115; *Petogodišnji plan razvika narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije i narodnih republika Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore*, Београд, 1947, 180–183

фабрика у Приштини и Призрену током наредних година. Главни циљеви у пољопривреди били су „отклањање техничке заосталости“ и повећање површине засејане индустријским биљкама. Аутономна косовско-метохијска област је у одређеним сегментима петогодишњег плана имала предност у односу на другу аутономну јединицу у Србији. На Косову и Метохији је планирано је отварање болница са капацитетом 450 постеља, док је у Војводини планирана изградња болница у капацитету од 250 постеља. Пропорционално броју становника, Аутономна косовско-метохијска област је добила више новца од Аутономне покрајине Војводине за фискултурни развој. Планирано је да се робни промет на Косову и Метохији од 1947. до 1951. године повећа два пута, а у Војводини 1,85 пута.¹⁴

Оваква економска политика, потврђена у државном петогодишњем плану, довела је до убрзаног развоја нових грана индустрије на Косову и Метохији. У наредним годинама отворена је фабрика за прераду текстила „Косовка“ у Приштини, фабрика за производњу обуће „Комуна“ у Призрену, фабрика намештаја у Урошевцу, фабрика одеће „Напредак“ у Ђаковици, „Комбинат коже и обуће“ у Пећи и фабрика за прераду дувана у Гњилану. Из Лесковца су у Урошевац пребачене машине и опрема за производњу уља, чиме је формирана фабрика уља „Милан Зечар“.¹⁵ У сфери индустрије грађевинског материјала изграђено је шест каменолома и пет црепана.¹⁶ Ове фабрике су запошљавале велики број радника и представљале су стуб даљег развоја косовско-метохијске привреде.

Поменути подаци о развоју прехранбене и текстилне индустрије у области непосредно након рата у значајној мери демантују тезу да је политика индустријализације на Косову и Метохији у послератним годинама највећим делом била усмерена на „потпунију валоризацију оних производних ресурса са којима је ово подручје располагало – угаљ, олово, цинк и неметали“.¹⁷

¹⁴ *Petogodišnji plan razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije i narodnih republika Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore*, Beograd 1947, 183–195; Игор Вукадиновић, „Економска и демографска компарација Косова и Метохије и Јужне Србије под комунистичком влашћу, 1945–1971“, *Врањски гласник: поводом 110 година од балканских ратова и ослобођења Старе Србије*, тематски зборник од националног значаја, ур. Дејан Антић, Врање 2023, 315–316.

¹⁵ Архив Југославије, 507, ЦК СКЈ, XVIII–К.11/7, Материјали о привредној ситуацији националних мањина 1953–1959, Miodrag Nikolić, *Priština: Grad heroj*, Beograd, 1980, 60; Veton, Surroi, *Fadil Hoxha në veten e pare (me shënime dhe parathënie të Veton Surroi)*, Prishtinë, 2010, 301.

¹⁶ *Привредни развој Косова и Метохије*, Приштина 1957, стр. 28–29.

¹⁷ B. Jovanović, *Privredni razvoj Kosova i problem formiranja komunalnih centara*, 118.

Након рата започет је и развој металопрерађивачке индустрије у области. У Призрену је 1946. године основана фабрика металних конзерви, а 1948. године фабрика за прераду метала „Братство и јединство“.¹⁸ Поменути објекти, уз изграђене фабрике за производњу обуће у Призрену, фабрику одеће у Таковици и Комбинат коже и обуће у Пећи, доводе у питање и тврдњу да је „подручје Метохије неоправдано касно упало у ‘игру’ индустријске изградње, тек после 1957. године“.¹⁹

Буџет за 1947. годину био је једини буџет Косова и Метохије у Југославији под комунистичком влашћу у којем нису биле предвиђене финансијске дотације за Косово и Метохију. Један од разлога таквог стања може да буде и у чињеници да је у 1946. години направљен велики буџетски дефицит од 6 милијарди динара, услед вишка расхода савезног буџета, као и вишка расхода над приходима у буџетима Хрватске, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Македоније. Осим тога, Југославија се у буџету за 1947. годину обавезала на финансијску помоћ Албанији у износу од 2 милијарде динара, као и на финансијске дотације за Црну Гору, Македонију и Босну и Херцеговину у износу од 1.126.581.000 динара.²⁰

Зарад покривања вишка расхода на нивоу Југославије и вишка расхода у буџетима осталих република, Народна Република Србија је 1947. године остварила значајан вишак прихода над расходима, у износу од 2.970.043.387 динара. Ипак, и у овом буџету, Аутономна косовско-метохијска област је имала најмањи вишак прихода над расходима. Док је вишак прихода над расходима у буџету Србије износио 2.023.164.348 динара, односно 26,2% остварених прихода, а у буџету Војводине 470.368.740 (22% прихода), Аутономна косовско-метохијска област имала је вишак расхода над приходима у износу од 40.758.359 динара, односно 9,7% од остварених прихода.²¹ На основу расположивих података, може се закључити да је Аутономна косовско-метохијска област била поштеђена већих одрицања и да је терет финансирања Албаније, осталих република и југословенског нивоа власти 1947. године у највећој мери пао на становнике Централне Србије и Војводине.

¹⁸ Игор Вукадиновић, „Економска и демографска компарација Косова и Метохије и Јужне Србије под комунистичком влашћу, 1945–1971“, *Врањски гласник*, 316–317; Venera Goxha, „Development and Changes in the Industrial Zone in Prizren“, у *2nd International Conference on Architecture and Urban Design*, Tirana, 2014. <http://dspace.epoka.edu.al/bitstream/handle/1/876/201.pdf?sequence=1> (Pristupljeno: 24. 07. 2022)

¹⁹ В. Јовановић, *Privredni razvoj Kosova i problem formiranja komunalnih centara*, 118.

²⁰ *Оштедржавни буџет Федеративне Народне Републике Југославије за 1947*, Београд 1947, 155, 159.

²¹ *Предлог закона о државном завршном рачуну Народне Републике Србије за 1947. годину*, Београд 1947; *Оштедржавни буџет Федеративне Народне Републике Југославије за 1947*, Београд 1947, VII, VIII.

Поред дотација из републичког буџета, Косово и Метохија је у првим послератним годинама добијала новац и из савезног буџета, на иницијативу савезних министарстава и комитета. У Приштину су, као политички и административни центар аутономије, пристизале савезне инвестиције повезане са успостављањем обласних институција Аутономне косовско-метохијске области. По окончању рата започета је изградња Дома културе у Приштини, а ова зграда је 1948. године постала здање новоформираног Обласног народног позоришта. Обласна народна библиотека је формирана у Призрену 1944. године, а 1947. године премештана је у новоизграђено здање у Приштини. Исте године отворен је Обласни народни музеј у Приштини, као и зграда државног штампарско-издавачког предузећа. Финансирање поменутих објеката иницирао је и надгледао Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ.²²

Компарација економског положаја Косова и Метохије и суседног региона Јужне Србије у буџетима за 1948. и 1949. годину

Већ у буџету за 1948. годину, поново је успостављена пракса да Аутономна косовско-метохијска област потроши много више новца од остварених прихода, а да се разлика покрије финансијском дотацијом из буџета Србије. Приходи у буџету АКМО за 1948. годину планирани су у износу од 274.565.631 динар, док су планирани расходи били више него дупло већи, износивши 638.206.000 динара. Вишак расхода над приходима обласног буџета је износио 363.640.369 динара.²³ Ова дотација је нарочито значајна уколико се упореди са дотацијама које су за уравнотежење буџета 1948. године добили срезови на подручју суседног региона Јужне Србије, које су приказане у табели 1.

Табела 1. Расходи и приходи срезова и градова Јужне Србије у буџету за 1948. годину²⁴

	Приходи	Расходи	Вишак расхода над приходима
Град Лесковац	49.613.000	49.613.000	/
Град Врање	11.814.000	11.814.000	/
Град Ниш	96.531.000	96.531.000	/

²² АЈ, фонд 315, Комитет за школе и науку при Влади ФНРЈ, ф. 2, а.ј. 32–35; Мина Дармановић, „Етнографска збирка музеја у Приштини“, у *Зборник етнографског музеја у Београду 1901-2001*, ур. Јасна Бјеладиновић-Јергић, Београд 2001, 67.

²³ *Државни буџет Народне Републике Србије за 1948. годину*, Београд 1948, стр. 3

²⁴ *Државни буџет Народне Републике Србије за 1948. годину*, Београд 1948.

Град Пирот	17.364.000	17.364.000	/
Град Прокупље	23.253.100	24.468.000	1.214.900
Белопаланачки срез	8.639.820	12.293.000	4.283.720
Босилеград	2.823.450	14.288.000	11.464.550
Бујановац	18.292.000	18.292.000	/
Власотиначки срез	22.977.000	22.977.000	/
Врањски	12.114.650	17.796.000	5.681.350
Јабланички	8.365.000	22.607.000	14.241.810
Јужноморавски	11.884.150	16.575.000	4.690.850
Косанички срез	12.814.900	20.297.000	7.482.100
Лесковачки срез	24.563.000	24.563.000	/
Лужнички срез	7.349.900	12.553.000	5.203.100
Нишки срез	21.457.000	21.457.000	/
Нишавски срез	15.403.864	19.795.000	4.391.136
Пчињски срез	985.050	14.948.000	13.962.950
Ражањски	8.951.450	9.079.000	487.550
Сврљишки срез	6.391.882	14.452.000	8.060.118
Топлички срез	14.144,760	25,054.000	10.909.240
Царибродски срез	5.442.000	10.504.000	5.062.000
Добрички срез	22.467.000	22.467.000	/
Укупно	423.641.976	516.497.913	92.855.937

Од 23 среза и града на простору Јужне Србије 1948. године, 12 је примало финансијске дотације у циљу уравнотежења буџета, док је 9 срезова и градова имало уравнотежен буџет без спољне помоћи. Укупне дотације за срезове на подручју Јужне Србије 1948. године износиле су 92.855.937 динара, што је 3,9 пута мање од износа финансијских дотација за простор Косова и Метохије у истој години.²⁵

Дотације за градове и срезове Јужне Србије износиле су 18% укупних расхода градских и среских буџета на том простору, док су дотације за Косово и Метохију чиниле 56,9% буџетских расхода на подручју Аутономне косовско-метохијске области у 1948. години. Оваква економска политика Комунистичке партије одиграла је кључну улогу у преокрету између демографског односа Јужне Србије и Косова и Метохије, који се догодио у наредне две деценије.²⁶

²⁵ Државни буџет Народне Републике Србије за 1948. годину, Београд 1948.

²⁶ Игор Вукадиновић, „Економска и демографска компарација Косова и Метохије и Јужне Србије под комунистичком влашћу, 1945–1971“, *Врањски гласник*, 315–325.

Политика дотација Аутономној косовско-метохијској области у годинама сукоба са Информбироом

Повлашћени економски и политички третман Аутономне косовско-метохијске области у Србији у првим годинама након Другог светског рата неретко је тумачен кроз призму блиских односа Југославије и Албаније и планова о њиховом уједињењу у Балканску федерацију. Међутим, овакав третман Аутономне косовско-метохијске области није прекинут ни након избијања сукоба између Југославије и земаља чланица Информбироа, од којих је најагресивнији став према Југославији заузела Комунистичка партија Албаније.²⁷ Поред политичког и институционалног учвршћивања аутономије Косова и Метохије потврђеног у Уставном закону из 1953. године, овај период обележен је наставком економског дотирања обласног буџета.

Приликом усвајања државног буџета Југославије за 1949. годину у Скупштини ФНРЈ, Јосип Броз је прогласио успех власти у превазилажењу економских тешкоћа изазваних сукобом са осталим комунистичким режимима у Европи.²⁸ Он је повећање расхода у савезном буџету за 1949. годину у односу на 1948. годину на четвртном ванредном заседању Скупштине ФНРЈ означио као показатељ да „идемо у социјализам“.²⁹

Државни буџет Србије за 1949. годину предвидео је једнаке приходе и расходе у износу од 16.109.000.000 динара. Међутим, Аутономна косовско-метохијска област је и овога пута имала повлашћен економски третман. За разлику од републичког буџета Србије и буџета Аутономне покрајине Војводине, који су били засновани на истом износу прихода и расхода, буџет Аутономне косовско-метохијске области предвидео је расходе од 857.480.000, који су за 406.794.000 динара били већи од очекиваних прихода обласног буџета.³⁰ У циљу покривања разлике између расхода и прихода, Република Србији је Аутономној косовско-метохијској области уступила 69% прихода од свих пореза на доходак и 8% пореза на промет производа. Поређења ради, Аутономна покрајина Војводина је убирала тек 30,15% пореза на доходак и 2,5% пореза на промет, а Град Београд 5,47% пореза на доходак и 1,5% пореза на промет.³¹ Као и у планирању буџета за 1948. годину, Аутономна косовско-метохијска област је добила знатно више средстава од срезова и градова суседног региона Јужне Србије, чији буџети су приказани у табели 2.

²⁷ Вукадиновић, *Аутономија Косова и Метохије у Србији*, 306–369.

²⁸ *Четврто ванредно заседање Скупштине ФНРЈ. Борба за петогодишњи план*, Београд 1948, 2.

²⁹ *Четврто ванредно заседање Скупштине ФНРЈ. Борба за петогодишњи план*, 2–3.

³⁰ *Државни буџет Народне републике Србије за 1949. годину*, Београд 1949, 1–10.

³¹ Исто, стр. 17.

Табела 2. Расходи и приходи срезова и градова Јужне Србије у буџету за 1949. годину

	Приходи	Расходи	Вишак прихода над расходима	Вишак расхода над приходима
Град Лесковац	66.839.000	46.529.000	20.310.000	/
Град Ниш	105.447.000	95.320.000	10.127.000	/
Град Пирот	21.692.000	21.692.000	/	/
Град Врање	23.557.000	21.596.000	1.961.000	
Град Прокупље	30.616.000	20.290.000	10.326.000	
Белопаланачки срез	11.240.000	23.482.000	/	12.242.000
Босилеград	4.693.000	21.414.000	/	16.721.000
Бујановац	15.986.000	24.827.000	/	8.841.000
Власотиначки срез	30.822.000	30.822.000	/	/
Врањски	16.426.000	28.000.000	/	11.574.000
Јабланички	26.574.000	29.758.000	/	3.184.000
Јужноморавски	19.755.000	31.330.000	/	11.555.000
Косанички срез	24.506.000	24.506.000	/	/
Лесковачки срез	39.378.000	39.378.000	/	/
Лужнички срез	7.557.000	19.409.000	/	11.852.000
Нишки срез	43.729.000	43.729.000	/	/
Нишавски срез	21.614.000	36.452.000	/	14.838.000
Пчињски срез	2.480.000	18.698.000	/	16.218.000
Ражањски	15.199.000	15.199.000	/	/
Сврљишки срез	9.429.000	25.521.000	/	16.092.000
Топлички срез	25.308.000	32.482.000	/	7.174.000
Царибродски срез	7.182.000	21.465.000	/	14.283.000
Добрички срез	34.307.000	35.927.000	/	1.620.000
Укупно	604.336.000	707.826.000	42.724.000	146.194.000
				103.470.000

Од 23 града и среза на простору Јужне Србије 1949. године, 12 је примало финансијске дотације у циљу уравнотежења буџета, за 4 града је било предвиђено да остваре веће приходе од потрошеног новца, а 6 срезова и 1 град су буџете планирали са једнаким износом прихода и расхода. Расходи среских и градских буџета на подручју Јужне Србије су у укупном збиру били већи од буџетских прихода овог подручја за 103.470.000 динара.³² Иако се радило о значајно помоћи, овај износ је поново био 3,9 пута мањи

³² Државни буџет Народне републике Србије за 1949. годину.

од дотација буџету Аутономне косовско-метохијске области у истој години. Дотације за срезове Јужне Србије износиле су 14,6% укупних расхода градских и среских буџета на том простору, док су дотације за Косово и Метохију чиниле 47,4% буџетских расхода на подручју Аутономне косовско-метохијске области у 1949.³³

Аутономна Косовско-метохијска област је 1949. године имала 283 индустријска предузећа, по чему је била испред Крагујевачке области (266 предузећа), Ужичке области (217) и Тимочке области (217). Испред Косова и Метохије налазили су се АП Војводине (1002), Београд (233), Београдска област (446) и Нишка област (372). Косово и Метохија је те године имала 10 фабрика за производњу електричне енергије, 3 фабрике за производњу и расподелу угља, 2 фабрике металургије обојених метала, 78 фабрика индустрије и прераде метала, 1 фабрику хемијске индустрије, 7 фабрика индустрије грађевинског материјала, 29 фабрика дрвне индустрије и 89 фабрика текстилне индустрије (Само је Војводина имала више, а укупно је у Србији радило 496 фабрика текстилне индустрије). На територије области налазило се и 22 фабрике индустрије коже и обуће, 21 фабрика прехранбене индустрије и 4 фабрике графичке индустрије.³⁴

Током 1950. године, Аутономна косовско-метохијска област је остварила приходе од 855.654.494,34, док је на буџетске расходе потрошила 1.223.057.761,30. Вишак расхода над приходима у износу од 367.403.266,94 динара и овога пута је покривен дотацијом из републичког буџета.³⁵

У буџету за 1951. годину, дотације из Србије чиниле су једну четвртину прихода буџета Аутономне косовско-метохијске области, који је те године износио 1.014.756.218 динара.³⁶ Уједно, био је то последњи пут да државни буџет Народне Републике Србије као своје интегралне делове укључује и буџете Аутономне покрајине Војводине и Аутономне косовско-метохијске области. Скупштина Србије је већ 1952. године изгубила надлежност да усваја буџете аутономних јединица у саставу Србије.

Скупштина Србије је у марту 1952. усвојила Закон о буџетима Аутономне покрајине Војводине и Аутономне косовско-метохијске области, којим су буџети аутономних јединица издвојени из састава републичког буџета, а надлежност за доношење буџета Аутономне косовско-метохијске области пребачена је са Скупштине Србије на Обласни народни одбор Аутономне косовско-метохијске области.³⁷ Ова промена је потврђена приликом

³³ Исто.

³⁴ *Статистички годишњак за 1949 годину*, Београд 1950, 103.

³⁵ *Предлог закона о државном завршном рачуну Народне рпеублике Србије за 1950. годину*, Београд 1952.

³⁶ *Предлог закона о државном завршном рачуну Народне рпеублике Србије за 1951. годину*, Београд 1952.

³⁷ *Службени гласник Народне Републике Србије*, 1952, бр. 12, стр. 110–111.

уставних промена у Југославији 1953. године. У новом статуту Аутономне косовско-метохијске области од 10. марта 1953, први пут је као искључива надлежност Народног одбора Аутономне косовско-метохијске области наведено доношење обласног буџета и завршног рачуна о извршењу обласног буџета.³⁸

Промене у начину доношења обласног буџета нису довеле до промене државне политике по питању финансијских дотација Аутономној косовско-метохијској области, која је и у наредним годинама наставила да добија помоћ из остатка Србије.

У члану 1. предлога одлуке о буџету Аутономне косовско-метохијске области за 1952. годину наведено је да ће Обласни буџет остварити приходе у износу од 285.363.000 динара и расходе у износу од 1.178.707.000 динара. У члану 2. наведено је да ће разлика између расхода и прихода у буџету Обласног народног одбора у износу од 893.344.000 динара бити покривена „дотацијом из буџета Народне републике Србије“.³⁹ У планираним приходима буџета Аутономне косовско-метохијске области за 1952, удео дотација из буџета Србије износио је рекордних 82,8%, односно више од четири петине предвиђених прихода обласног буџета.⁴⁰

Наредне 1953. године, и овај проценат је надмашен. Буџет Аутономне косовско-метохијске области за ту годину је износио 965.410.000 динара, од чега су 822.750.000, односно рекордних 85,2%, биле дотације из остатка Србије.

Табела 3. Удео дотација из буџета Србије у приходима буџета Аутономне косовско-метохијске области од 1946. до 1953. године

	Приходи буџета Аутономне Косовско-метохијске области (у динарима)	Дотације из буџета Србије за уравнотежење буџета АКМО		Удео дотација из Србије у приходима буџета АКМО
		У динарима	У доларима	
1946.	368.695.000	186.148.000		50,5%
1947.	377.708.725	/		0%
1948.	638.206.000	363.640.369		56,9%
1949.	857.480.000	406.794.000		47,4%
1950.	1.223.057.761,30	367.403.266,94		30%
1951.	1.014.756.218	248.109.651		24,4%

³⁸ Статут Аутономне косовско-метохијске области, Приштина, 1956.

³⁹ Предлог буџета Обласног народног одбора Аутономне косовско-метохијске области за 1952. годину, Приштина 1952, 5.

⁴⁰ Исто.

1952.	1.079.800.363	893.334.000	82,8%
1953.	965.410.000	822.750.000	85,2%
Укупно	6,525,114,070	3.288.178.920	50,39%

Уколико би се осмогодишњи период развоја Аутономне косовско-метохијске области од 1946. до 1953. године посматрао у целини, укупни приходи обласног буџета у датом периоду износили су 6,525,114,070 динара. Од тога су 3.288.178.920 динара, односно 50,39%, представљале финансијске дотације из Србије. Иако је дотирање обласног буџета представљало континуитет у државној политици, постојале су значајне разлике у количини средстава које је област добила током различитих година. Не рачунајући 1947. годину, када дотација није било, најмању помоћ АКМО је добила 1951. године, када су дотације чиниле 24,4% укупних прихода обласног буџета. Највеће финансијске дотације упућене су 1952. и 1953. године, када су чиниле преко 80% прихода обласног буџета.

Ови проценти дотација обласном буџету Косова и Метохије надмашени су током шездесетих година, када је дотирање косовско-метохијске аутономије постало обавеза не само Србије, него и целе југословенске државе. Механизам дотација институционализован је у Уставу СФРЈ из 1963. године и адекватним законима Савезне скупштине, а спровођен је преко државног Фонда федерације за кредитирање бржег привредног развитка недовољно развијених република и крајева.⁴¹

Закључак

Простор Косова и Метохије се од самог формирања територијалне аутономије након Другог светског рата нашао у повлашћеном економском положају у односу на остатак Србије. Количина новца којим су располагали обласни органи власти у значајној мери је надмашивала количину новца којим су располагале власти у осталим деловима Србије, нарочито на простору Уже Србије изван Београда. Овакво стање омогућено је финансијским дотацијама обласном буџету, које су од 1946. до 1953. године износиле 3.288.178.920 динара. Од укупно 6,525,114,070 колико су износили приходи буџета Аутономне косовско-метохијске области од 1946. до 1953. године, 50,39% чиниле су дотације из Србије.

Компарација економског развоја Косова и Метохије и суседних крајева Србије показује да касније тврдње о „занемаривању“ развоја области у првим послератним годинама нису биле утемељене у подацима и историјским чињеницама, већ су представљале одраз политичких стремљења Савеза комуниста у вези са економским јачањем аутономије Косова. Уместо

⁴¹ И. Вукадиновић, *Аутономија Косова и Метохије у Србији*, 467–469.

наводног занемаривања развоја Косова и Метохије, у првим послератним годинама дошло је до заостајања суседног региона Јужне Србије, која је у том периоду почела да губи корак у развоју у односу на Аутономну косовско-метохијску област. Механизам економског дотирања аутономије Косова и Метохије, успостављен од стране комунистичког режима, функционисао је све до распада Југославије почетком 90-их година и имао је далекосежне економске политичке и демографске последице.

Необјављени извори:

Архив Србије: Фонд Централног комитета Савеза комуниста Србије
Архив Југославије: Фонд Савеза комуниста Југославије (507)

Литература:

VII kongres Saveza komunista Jugoslavije. Ljubljana 22–26. aprila 1958. Stenografske beleške. Београд 1958.

Аутономне покрајине у Југославији – друштвено-политички и правни аспект. Београд 1967.

Вукадиновић, Игор. *Аутономија Косова и Метохије у Србији (1945–1969).* Београд 2021.

Вукадиновић, Игор. „Економски и просветни преображај аутономије Косова и Метохије (1958–1965)“. *Баштина*, св. 54 (2021), 327–344.

Вукадиновић, Игор. „Економска и демографска компарација Косова и Метохије и Јужне Србије под комунистичком влашћу, 1945–1971“. *Врањски гласник: поводом 110 година од балканских ратова и ослобођења Старе Србије*, тематски зборник од националног значаја, ур. Дејан Антић, Врање 2023.

Goxha, Venera. „Development and Changes in the Industrial Zone in Prizren“, у *2nd International Conference on Architecture and Urban Design.* Тирана 2014.

Gusija, Ismet. *Prirodni izvori i privredni razvoj SAP Kosova.* Приштина 1982.

Дармановић, Мина. „Етнографска збирка музеја у Приштини“, у *Зборник етнографског музеја у Београду 1901-2001*, ур. Јасна Бјеладновић-Јергић, Београд 2001,

Државни буџет Народне Републике Србије за 1948. годину. Београд 1948.

Државни буџет Народне републике Србије за 1949. годину. Београд 1949.

Jovanović, Božidar. *Privredni razvoj Kosova i problem formiranja komunalnih centara.* Приштина 1970.

Михаиловић, Коста, Берковић, Ева. *Развој и животни стандард региона Југославије.* Београд 1970.

Nikolić, Miodrag. *Priština: Grad heroj.* Београд 1980.

Оштедржавни буџет Федеративне Народне Републике Југославије за 1947. Београд 1947.

Petogodišnji plan razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije i narodnih republika Srbije, Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije i Crne Gore. Београд 1947.

Предлог буџета Обласног народног одбора Аутономне косовско-метохијске области за 1952. годину. Приштина 1952.

Предлог закона о државном завршном рачуну Народне рнеублике Србије за 1950. годину. Београд 1952.

Предлог закона о државном завршном рачуну Народне рнеублике Србије за 1951. годину. Београд 1952.

Преглед општег државног буџета Федеративне Народне Републике Југославије за 1946. Београд 1946.

Привредни развој Косова и Метохије. Приштина 1957.

Rajović, Radošin. Autonomija Kosova. Istorijsko-pravna studija. Београд 1985.

Службени гласник Народне Републике Србије. 1952.

Статистички годишњак за 1949 годину, Београд 1950.

Статут Аутономне косовско-метохијске области. Приштина 1956.

Surroi, Veton. Fadil Hoxha në veten e pare (me shënime dhe parathënie të Veton Surroi). Prishtinë 2010.

Hadžibulić, Muris. Ekonomski razvoj SAP Kosova. Priština 1983.

Четврто ванредно заседање Скупштине ФНРЈ. Борба за петогодишњи план. Загреб 1948.

Summary

Igor Vukadinović

**FINANCIAL ASSISTANCE TO THE ECONOMY OF THE
AUTONOMOUS REGION OF KOSOVO AND METOHİJA FROM
THE BUDGET OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF SERBIA,
1946–1953.**

The territory of Kosovo and Metohija has been in a privileged economic position compared to the rest of Serbia since the formation of territorial autonomy after the Second World War. The amount of money at the disposal of the regional authorities significantly exceeded the amount of money at the disposal of the authorities in other parts of Serbia, especially in the area of «Central Serbia» outside Belgrade. This situation was made possible by financial subsidies to the regional budget, which from 1946 to 1953 amounted to 3,288,178,920 dinars.

Out of a total of 6,525,114,070, which was the budget revenue of the Autonomous Kosovo-Metohija region from 1946 to 1953, 50.39% were subsidies from Serbia. A comparison of the economic development of Kosovo and Metohija and the neighboring regions of Serbia shows that the later claims about the «neglect» of the area's development in the first post-war years were not based on data and historical facts but represented the political aspirations of the Communist League in connection with the economic strengthening of Kosovo's autonomy.

